

ВІДГУК РЕЦЕНЗЕНТА
на дисертацію ДЕРИГУЗ Наталії Володимирівни на тему:
«ЛЕВКАС В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ТРАДИЦІЇ, СИНТЕЗ, РЕФЛЕКСІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ »,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

**Спеціальність 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**
Галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Ступінь актуальності теми дослідження. Звернення до власних традицій, їхнє подальше вивчення і поширення за сучасних умов доби постмодернізму і протистояння російській агресії в Україні, народ якої сьогодні мужньо відстоює свою незалежність і право на розвиток своєї національної культури, за теперішніх умов є важливою сторінкою українського мистецтвознавства. Левкас як матеріал для живопису, який з давніх-давен був однією з українських мистецьких традицій, почав занепадати за радянських часів, коли більшовицька влада розпочала боротьбу з релігією, знищуючи храми, священнослужителів, ікони, які традиційно писалися по левкасу. Сьогодні левкас оживає, вражаючи своїми інноваційними художніми та технологічними стратегіями, що є малодослідженим явищем. Дана дисертація має на меті заповнити прогалини у науковому вивченні місця та ролі левкасу в сучасному українському мистецтві. Все це і підтверджує **актуальність** теми представленої до захисту дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження здобувачки виконане на кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв в межах держбюджетної теми «Сучасні проблеми українського мистецтвознавства в контексті

європейських студій» (державний реєстраційний № 0117U001521) та згідно з планом кафедри по підготовці наукових кадрів; реалізації наукової теми кафедри теорії і історії мистецтв «Історико-теоретичні аспекти українського мистецтва доби постмодернізму: універсальне й специфічне (протокол № 12 від 22.02.2022).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, сформульованих в дисертації, базується на виявленні й систематизації наявних літературних джерел, їхньому подальшому опрацюванні, і це надало можливість сформулювати висновок, що дана проблематика щодо звернення до левкасу як матеріалу для живопису, з давніх-давен поширеного в українському мистецтві, за сучасних умов доби постмодернізму і воєнного стану в Україні через російську агресію досліджується вперше і не лише в українському мистецтвознавстві. Переконливим підтвердженням достовірності наукових положень даної дисертації є розгорнутий додаток у вигляді альбому ілюстрацій, що унаочнює і вводить до наукового обігу досить значний обсяг сучасних живописних творів, виконаних на левкасі.

Положення дисертації апробовані та обговорені на науково-практичній міжнародній та всеукраїнській наукових конференціях. Крім того, авторка здійснила практичну апробацію, взявши участь у виставці церковного мистецтва «Подих серця – до Творця», що проходила в Харківському художньому музеї (2021), зі створеною нею іконою на левкасі «Жінки-мироносиці біля гробу Господнього». Предмет і об'єкт дослідження та ракурс обраної проблематики відповідають паспорту дисципліни 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Достовірність і новизна отриманих результатів. З викладеного вище аналізу вже випливає достовірність отриманих автором результатів. В продовження підтверджую, що текст даної дисертації та публікацій за її темою і в цілому дана наукова праця є новим науковим дослідженням ще мало вивченої теми щодо відродження і розвитку левкасу як матеріалу для

живопису в історії українського мистецтва. Наукова новизна дисертації полягає, перш за все, у комплексному підході до вивчення зазначеної проблеми. В результаті зроблено значний внесок у дослідження розвитку живопису на левкасі сьогодні, зокрема в умовах воєнного стану в Україні через російську агресію, з розрахунком на мобільність, зручність та доступність цього виду живопису. Таким чином, мета та завдання даного дослідження, чому посприяла доцільна методологія, вповні успішно виконані, а наукове завдання розв'язане.

Практичне значення результатів дослідження. Дане дослідження за своєю тематикою збагачує українське мистецтвознавство кінця XX – початку XXI століть новими фактологічними матеріалами про відродження і подальший розвиток живопису на левкасі за сучасних умов доби постмодернізму та воєнного стану через російську агресію в Україні. Практичне значення даної дисертації також полягає у використанні її результатів для формування навчальних програм, науково-методичних посібників і лекційних курсів у навчальних закладах мистецтва і культури, а також в роботі музеїв і галерейній та експертній практиці.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертація Н. Деригуз є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Дане дисертаційне дослідження є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідні джерела.

Структура дисертації досить чітка та співвіднесена з проблемами, порушеними в дослідженні. Стиль написання тексту характеризує логіка і достатня чіткість висловлювань. Дослідження складається з вступу, чотирьох розділів, висновків до них і узагальнюючих висновків, списку використаних

джерел, що налічує 173 позиції, та додатків, до яких входить список ілюстрацій (Додаток А) і альбом ілюстрацій (Додаток Б, що включає 701 позицію). Обсяг основного тексту становить 164 с. Загальний обсяг дисертації – 350 с.

У **вступі** авторка, дотримуючись необхідних вимог, досить чітко визначила об'єкт і предмет дослідження, узгодивши їх з метою і завданнями, розкрила методологічні засади роботи, наукову новизну та практичне значення результатів дослідження, надала відомості про апробацію ключових положень дисертації.

У **першому розділі** авторка проаналізувала досить значне коло джерел.. Вдало, на наш погляд, визначені підходи та методи дослідження, відібрані за їхньою відповідністю вирішувати заявлені завдання. Результатом аналізу історіографії теми дисертації стало окреслення напрямків подальшого дослідження порушеної проблематики.

Другий розділ під назвою «Традиції та інновації в контексті сучасного живопису на левкасі в Україні» присвячено аналізу професійних здобутків представників західноукраїнської школи як провідної у даній галузі та їхніх проєктів на міжнародній та українській мистецьких аренах. Авторка розкриває принципи, що призводять до розширення можливостей сучасного левкасу західноукраїнської школи та доводить, що позасакральний живопис на левкасі схиляється до заміни традиційного левкасу його синтетичними аналогами.

У **третьому розділі** «Проблема “синтезу мистецтв” в контексті сучасного українського живопису на левкасі» авторка розглядає зміст самого поняття «синтезу мистецтв» в образотворчому мистецтві, а також міжвидовий синтез на левкасі (між графікою і живописом, скульптурою та живописом, живописом і різьбленням по дереву, літературою і живописом тощо). Крім того, дисертантка досліджує окремі приклади інтерактивності в сучасному релігійному живописі на металі і техніко-технологічного синтезу (живопис на левкасі з технікою емалі, в поєднанні з металом, зі смолою, мозаїкою тощо).

Окремо дослідниця зупиняється на символіко-знаковому синтезі, апропріаційних запозиченнях та феномені анти-портрету.

У четвертому розділі під назвою «Рефлексії воєнного стану в українському живописі на левкасі» досліджуються роль та функції мистецтва у відображенні війни та її травматичного досвіду в українській та світовій мистецькій практиці. Авторка виявляє основні художні стратегії та особливості формотворення в мистецтві від час війни в минулому і в сучасній обстановці воєнного стану в Україні через російську агресію, розглядає сучасний український живопис на левкасі як «артефакт війни» та особливості його репрезентації сьогодні. Дисертантка розкриває особливості реакції сучасних українських мистців, виділяючи гуманістичні цінності, відображення внутрішніх станів (своєрідна арттерапія), демонстрацію небайдужості тощо.

Подані як результат проведеного дослідження узагальнюючі висновки досить чіткі й виважені.

Оприлюднення результатів наукової роботи. Наукові результати дисертації висвітлено у трьох наукових публікаціях здобувачки, розміщених у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Окрім того, результати дослідження були апробовані на міжнародній науково-практичній і всеукраїнській науковій фахових конференціях.

Таким чином, наукові результати, викладені в даній дисертаційній роботі, достатньо висвітлені у наукових публікаціях здобувачки та відповідають вимогам п. 8–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 14».

Зауваження та дискусійні питання щодо змісту дисертації. Основне зауваження стосується пропущеного авторкою літературного джерела, в якому йдеться про проблему синтезу мистецтв, яку вона розглядає, в сучасному мистецтві. Це стаття Sokolyuk I., Naydenko V., Khudiakova A. “Interplay Between the Arts in the Work№»»s of Ukrainian Artists of the Turn of the 21st Century. Kharkiv School” («Взаємодія мистецтв у творах українських митців межі ХХ – ХХІ ст. (на прикладі Харківської школи)», опублікованій в науковому збірнику «Художня культура. Актуальні проблеми». Київ, 2022. Вип. 18, Ч. 2. С. 36 – 45. Крім того, в даному дисертаційному дослідженні час від часу трапляються граматичні помилки. Так, на с. 5 замість «Вперше проаналізовано» написано «проаналізован», на с. 21 слово «узагальнення» вживається без подвоєння, на с. 350 назва наукового видання ХДАДМ «Вісник» подано з маленької літери і без лапок. І список цей можна ще продовжувати. Окремо серед зауважень слід було б зупинитись на деяких недоречних літературних джерелах, серед яких наведені такі російські видання як відомий Тлумачний словник В. Даля (№ 20) і Популярна художня енциклопедія рос. мовою, у той час як існують нові українські джерела, зокрема «Дизайн. Словник-довідник». Київ :Фенікс, 2010, де на с. 219 сказано: «ЛЕВКАС – ґрунтування дошок та інших матеріалів сумішшю клею і крейди для виконання ікон. Крім того, левкас використовується у скульптурній та декоративній різьбі».

Дискусійним, на наш погляд, є питання щодо терміну «синтез мистецтв», який в даному дослідженні вживається стосовно сучасного мистецтва. Так може все-таки слід було б замінити його на «взаємодія мистецтв»?

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

В цілому висловлені зауваження не є принциповими. Вважаю, що дисертаційна робота Н. Деригуз на тему «Левкас в образотворчому мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століття: традиції, синтез, рефлексії воєнного

часу» виконана на досить високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням. Дисертаційна робота за актуальністю, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків повністю узгоджується з науковим профілем спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 № 502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022)».

Здобувачка ДЕРИГУЗ Наталія Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Рецензент:

доктор мистецтвознавства,
професор, член-кор НАМУ,
професор кафедри
теорії і історії мистецтва
Харківської державної
академії дизайну і мистецтв

 Людмила СОКОЛЮК

М.П.

_____ 2024 р.